

Motion till riksdagen 2022/23:956

av **Oscar Sjöstedt m.fl. (SD)**

Förstärkta rättigheter för sparande och investeringar

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det bör införas en ny punkt 9 under 13 § i lagen (2011:1268) om investeringssparkonto och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att fonder öppet och uttryckligen ska ange fondinnehavets andel av illikvida tillgångar och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Sverige ska verka för en utredning om likviditetskrav och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att avskaffa det andra amorteringskravet och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör utreda om omfrågeuppgifter enligt kreditupplysningslagen om privatpersoner ska gallras efter en kortare tidsperiod än tolv månader och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att tillsätta en utredning för att möjliggöra en ökad amorteringstakt utan att behöva betala ränteskillnadsersättning och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att tillsätta en utredning för att öka transparensen vid ränteskillnadsersättning och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att tillsätta en utredning för en generell rätt till byte av säkerhet vid flytt och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att tillsätta en utredning för symmetrikrav vid förtida återbetalning av lån och tillkännager detta för regeringen.
10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att tillsätta en utredning i syfte att säkerställa kontanternas fortlevnad och tillkännager detta för regeringen.

Modernisera lagen om investeringssparkonto

Under åren 2020–2021 vidtog flera krisåtgärder för att stötta svenska företag som fått likviditetsproblem till följd av pandemin. Ytterligare ett steg i samma riktning vore att underlätta för bolagen med kapitalanskaffning på den svenska värdepappersmarknaden, genom att möjliggöra för investeringssparkontoinnehavare att delta i fler nyemissioner.

Investeringssparkontot (ISK) har med sin manuella deklarationsfrihet och schablonbeskattning blivit en folksparform sedan införandet 2012. I dag har fler än 3,1 miljoner svenskar (Skatteverket 2021) valt ISK som kontoform för sitt sparande, och i internationella sammanhang ses modellen som en förebild. Kontots enkelhet och avsaknad av krav på extensivt deklarationsarbete bidrar till ett ökat svenskt välstånd och engagemang i privatekonomiska frågor.

I takt med att värdepappershandeln utvecklats har brister i lagstiftningen utkristalliserat sig. Vid börsnoteringar är det vanligt förekommande att emissioner innehåller både nyemitterade och befintliga aktier, exempelvis när storägare avyttrar eget innehav. Kombinationen av nyemitterade och befintliga aktier har gjort att vissa banker och finansinstitut exkluderat ISK-innehavare från deltagande i dessa börsnoteringar. Anledningen är en otydligt formulerad lagtext (lagen [2011:1268] om investeringssparkonto) som räknar upp vilka tillgångar som det är tillåtet att överföra till ISK. Detta har av några marknadsaktörer tolkats som att det som inte räknas upp inte är tillåtet. Vidare anger lagtexten att investeringssparkontot upphör om kontoinnehavaren eller investeringsföretaget inte följer bestämmelserna i lagen. Risken är således att spararen tvingas att betala konventionell skatt på hela sitt innehav på investeringssparkontot om Skatteverket skulle göra en sådan bedömning av lagstiftningen. Flera aktörer har därför vidtagit försiktighetsåtgärder och utestängt ISK-innehavare från mixade emissioner, medan andra tvärtom erbjudit sina kunder att delta trots att emissionerna inte bestått av 100 procent nyemitterade aktier.

Det är uppenbart att lagen behöver förtydligas, eftersom det förefaller osannolikt att det skulle ha varit lagstiftarens intention att skapa den här sortens godtycklighet i tillämpningen. Hanteringen av denna fråga torde bli enkel eftersom förändringen är av lagteknisk karaktär och några partipolitiska åsiktsskillnader inte bör föreligga. Sverigedemokraterna föreslår därför att när ett prospekt har upprättats enligt lagen om handel med finansiella instrument ska det vara tillåtet att inneha värdepappret på ett ISK. Det bör således formuleras och adderas en ny punkt under 13 § lagen om investeringssparkonto:

13 § Investeringstillgångar får överföras till ett investeringssparkonto från någon annan än kontoinnehavaren bara om tillgångarna överförs till kontot i samband med kontoinnehavarens förvärv av tillgångarna och om förvärvet har skett – enligt ett erbjudande till allmänheten för vilket prospekt upprättats enligt lagen (1991:980) om handel med finansiella instrument.

Synliggör likviditetsriskerna på företagsobligationsmarknaden

Under inledningen av covid-19-pandemin fick vi se stora fall på världens börser. Ungefär samtidigt som pandemin kulminerade frös den svenska kreditmarknaden och företagsobligationsfonder tvingades tillfälligt att stänga för uttag. Orsaken till detta var

bristfällig likviditet. På grund av de kraftiga börsfallen försökte många avyttra sina innehav samtidigt på en marknad som till stor del saknade köpare och därför inte kunde prissätta tillgångarna. Småsparare fick problem med att likvidera sina positioner och företagen kunde inte finansiera sig genom att emittera nya obligationer. Riskerna på obligationsmarknaden hade underskattats och i förlängningen skulle en dåligt fungerande kreditmarknad även utgöra en risk för den finansiella stabiliteten eftersom företagen i högre grad skulle bli beroende av bankfinansiering.

Ur ett internationellt perspektiv var den svenska situationen närmast unik, även om likviditetsriskerna varit kända sedan tidigare. Senast kreditmarknaden upplevde utbredda uttagsstopp var i samband med Brexit (2016) och finanskrisen (2008). Internationella valutafonden (IMF) har varnat för samt påtalat dessa risker och sagt att man vill se reformer för en förbättrad likviditet på kreditmarknaden. Såväl Riksbanken som Finansinspektionen har adresserat problemet och Finansinspektionen har tillsammans med branschorganisationer tagit fram en handlingsplan.

Förbättrad likviditet

En del av likviditetsrisken utgörs av portföljens underliggande tillgångar och hur enkelt dessa kan avyttras. Likviditetsrisken värderas emellertid inte i fondens riskklassindikator och kan därför vid ett investeringsbeslut framstå som en trivialitet för småspararkollektivet. Den utgör icke desto mindre en risk som många inte har kalkylerat med.

Regelverket för fonder bygger till största delen på EU:s UCITS-direktiv, vars huvudsyfte är att skapa ett jämlikt regelverk i hela EU för att stärka konkurrensen och samtidigt säkra ett effektivt skydd för investerarna. Jämfört med de likviditetskrav som ställs på amerikanska fonder är dock kraven i UCITS-regelverket relativt svaga. Den amerikanska tillsynsmyndigheten för värdepappershandel (SEC) har ett likviditetskrav med ett tak (15 procent) för hur stor andel av fondens innehav som får bestå av illikvida tillgångar. Den övre gränsen är till för att minska risken för ett uttagsstopp likt det vi såg på den svenska fondmarknaden i mars 2020. En undersökning (MSCI 2019) visade att europeiska UCITS-fonder i flera fall överskred det likviditetskrav som deras amerikanska motsvarigheter begränsas av.

För det svenska småspararkollektivet är det här naturligtvis ett problem eftersom offentliga nyckeltal om illikvida tillgångar är svåra att hitta. Snarare finns exempel på fonder som marknadsförts som säkra och likvida placeringsalternativ men i realiteten ägt en hög andel high yield-obligationer. Därför bör likviditetsrisken i form av andelen illikvida tillgångar uttryckligen och öppet anges i exempelvis fondfaktablad. Vidare bör Sverige på EU-nivå verka för en översyn av UCITS-regelverket, med tyngdpunkt på frågeställningen om en utvärdering av ett tak för illikvida tillgångar.

Avskaffa det skärpta amorteringskravet

Sverigedemokraterna vill se en långsiktigt hållbar bostadspolitik samt en sund amorteringskultur med genomtänkta kreditrestriktioner. En målsättning för oss är att alla som vill ska kunna äga sitt hem. För att underlätta detta vill vi se en tydlig och förutsägbar bostadspolitik, som inte i onödan begränsar människors möjlighet till

bostadsägande. En grundförutsättning för stabilitet är att långtgående förändringar av bostadsmarknadens funktionssätt och makrotillsynsåtgärder föregås av en noggrann analys.

Den 1 mars 2018 infördes det andra amorteringskravet av Finansinspektionen. Det innebär att bolånetagare som tar nya lån som överstiger 4,5 gånger bruttoårsinkomsten måste amortera 1 procentenhet extra per år, utöver den amorteringstakt på 1–2 procent som det första amorteringskravet föreskriver. Vidare finns det ett bolånetak som innebär att låntagare får låna maximalt 85 procent av bostadens marknadsvärde samt en ”kvar att leva på”-kalkyl som bankerna använder för att uppskatta hushållens betalningsförmåga. Kreditgivningen i Sverige var således tydligt reglerad och styrd redan innan det andra amorteringskravet infördes.

Finansinspektionen utövar tillsyn över kreditgivningen och stresstestar såväl banker som hushåll regelbundet i scenarier där man ökar arbetslösheten och höjer räntorna. Myndighetens återkommande slutsats i bolånerapporterna är att hushållen har en bra motståndskraft mot prisfall, räntehöjningar och inkomstbortfall (Den svenska bolåne-marknaden 2020). Detta är en trend som varit uppåtgående sedan 2013, alltså före amorteringskravets införande. De välkapitaliserade svenska bankerna står sig också väl i stresstesterna och bedöms kunna stå emot kreditförluster.

Vidare är den fördelningspolitiska profilen av det andra amorteringskravet av intresse i sammanhanget eftersom det drabbar unga vuxna och ensamstående i högre utsträckning än andra grupper. Hushåll med god betalningsförmåga men med ett lågt startkapital, exempelvis ett nyexaminerat par från universitetet, träffas av det andra amorteringskravet även om de skulle klara bolånetaket och grundamorteringarna. Resultatet av detta blir att många tvingas ut på en osäker andrahandsmarknad, alternativt att tacka nej till jobberbjudanden i storstadsregionerna. Ytterst innebär detta att städer och regioner kommer att lida stora samhällsekonomiska förluster när företag får allt svårare att rekrytera rätt kompetens samtidigt som bostadsbyggandet bromsar in. Försvaret av det andra amorteringskravet vilar således på en svag grund.

Som ett socialkonservativt parti är det viktigt att värna försiktighetsprincipen, och då i synnerhet inom ekonomisk politik. Av den anledningen vill vi utvärdera effekterna och måluppfyllelsen av det första amorteringskravet innan fler permanenta restriktioner kommer på plats. Sverigedemokraterna vill därför avskaffa det andra amorteringskravet tills det konstaterats vara utformat på ett ändamålsenligt sätt.

Förstärkt integritetsskydd vid kreditupplysning

De allra flesta människor har ansökt om eller kommer någon gång att ansöka om ett lånelöfte i syfte att finansiera ett bostadsköp. I samband med ansökan tas kreditupplysningar på den som gör anspråk på lånet. Kreditupplysningar begärs av olika anledningar och innehåller olika mycket information beroende på vem som begär dem och varför. Generellt innehåller en kreditupplysning uppgifter om inkomster, lån, krediter, betalningsanmärkningar och tidigare kreditupplysningar.

Den sparade ansöknings- och kredithistoriken utgör en balansgång mellan en fungerande kreditmarknad med riskminimering å ena sidan och konsumentens möjlighet att sluta kreditavtal å andra sidan. Om man ansöker om lån hos flera banker, t.ex. i syfte att få ner räntan, registreras lika många kreditupplysningar. Den presumtiva fordrings-

ägaren kan tolka detta som att låntagaren planerar att ta flera olika lån oavsett om de kvitteras ut eller inte, vilket i sin tur sänker kreditvärdigheten hos den som ansöker om lånet. Systemet är naturligtvis legitimt i sig för att bankerna ska kunna göra välavvägda riskbedömningar. Det man kan ifrågasätta är hur länge omfrågeuppgifter ska lagras. Frågan är i synnerhet relevant vid bolåneansökningar och omförhandlingar av befintliga bolån, där konsumenterna å ena sidan rekommenderas att söka lån hos olika banker i syfte att få den lägsta räntan, å andra sidan får försämrade kreditbetyg som ett resultat av att samtliga banker tar ut separata kreditupplysningar.

2010 ändrade den dåvarande alliansregeringen kreditupplysningslagen och sänkte gallringstiden från tre till ett år. Detta faktum ger stöd åt argumentet att flera nya omfrågeuppgifter belastar kreditvärdigheten mer än flera som är spridda över tid. Om det är ett riskbeteende som lagstiftaren vill fånga upp med denna lag så är det utkvitterade låneansökningar med hög frekvens som man måste komma åt. Därför bör mer transparenta informationsflöden möjliggöras, så att kreditgivare ser hur många låneerbjudanden som individen accepterat och refuserat. Detta är idag inte möjligt inom en period på 1 ½ månad. Situationen är problematisk och direkt konkurrenshämmande eftersom det drabbar bostadssökande som tvingas att vänta i ett år för att anmärkningen om en kreditupplysning ska tas bort.

Dagens regelverk behöver moderniseras för att inte utesluta individer med en sund privatekonomisk ställning. Genom att konsumenterna får större flexibilitet att jämföra bankernas erbjudanden utan att riskera sänkt kreditvärdighet, förbättras konkurrenssituationen. Därför bör regeringen utreda huruvida omfrågeuppgifter enligt kreditupplysningslagen om privatpersoner ska gallras efter en kortare tidsperiod än tolv månader.

Reformera systemet med ränteskillnadsersättningen

Hushållens skulder har de senaste åren stigit snabbare än både BNP och inkomsterna, och Sverige har nu en av de högsta privata skuldsättningarna per capita i Europa (Statistiska centralbyrån 2020). Den svenska skuldsättningen har uppmärksammats av internationella aktörer som IMF och fått Finansinspektionen att vidta flera makrotillsynsåtgärder för att stävja kredittillväxten. Eftersom skuldsättningen främst drivits av bostadspriserna har bolånetak och amorteringskrav införts.

Bostadsköpen finansieras ofta via ett fast och rörligt bolån och återbetalas tillsammans med ränta efter en amorteringsplan. Vissa hushåll har dock möjlighet att förtidsinlösa lån och det måste ur samhällets synvinkel, mot bakgrund av skuldsättningen, anses som positivt. Det kan handla om familjeskäl, förmånligare villkor hos en annan bank eller att hushållet helt enkelt fått en förändrad privatekonomisk situation som möjliggör en förtida återbetalning. Oavsett anledning kan man enligt konsumentkreditlagen bli skyldig att betala en ränteskillnadsersättning till banken om lånet löses i förtid, på grund av bankens presumtiva inkomstbortfall. Förutsättningen som måste vara uppfylld för att konsumenten ska bli betalningsskyldig är att räntan vid inlösentillfället är lägre än avtalad ränta i det bundna lånet, dvs. om räntorna har fallit sedan ingånget avtal. Låntagaren betalar alltså en riskpremie trots att bankens kreditrisk elimineras genom att lånet löses i förtid. Dessutom är reglerna asymmetriska. Om räntorna stigit

och det är lönsamt för banken att ta emot låntagarens amorterade kapital för vidareutlåning mot en högre ränta kommer låntagaren inte att erhålla någon ersättning.

Inför bostadsköp är det vanligt att låntagare ges rådet av banken att binda en del av lånet för att minska hushållets ränterisk, samtidigt som bankerna inte direkt tydliggör de komplexa och ofördelaktiga reglerna kring ränteskillnadsersättningen. Många, däribland unga förstagångsköpare, kan därför inte fatta ett välgrundat beslut eftersom låntagaren befinner sig i ett informationsunderläge då förpliktelse mot banken, vid fast ränta, inte framgår på ett ändamålsenligt sätt.

Denna problembild lade grunden till att riksdagen 2014 beslutade om ändrade regler i konsumentkreditlagen. I ett remissvar angående ändringen av regelverket till Finansinspektionen framförde emellertid Finansbolagens Förening följande: ”Det är tveksamt om den föreslagna metoden leder till den transparens som krävs för att en konsument på ett enkelt, tillförlitligt och effektivt sätt ska kunna göra en beräkning eller kontrollera kreditgivarens beräkning av ränteskillnadsersättningen.” Samma principproblem med bristfällig transparens mot konsumenter har funnits på finansmarknadsområdet där man åstadkommit en lösning med det så kallade Normanbeloppet, som visar fondernas faktiska avgifter uttryckt i kronor. Det finns inga uppenbara skäl till att en liknande modell skulle vara omöjlig för ränteskillnadsersättningen vid tecknande av bolån.

Inte heller i andra länder verkar det omöjligt att upprätthålla konsumentskyddet på ett mer rimligt sätt. I USA och Kanada har exempelvis låntagaren rätt att amortera 20 procent av lånet per år utan att betala ränteskillnadsersättning. Detta betyder att lånet kan återbetalas på fem år. I England och Australien ligger gränsen i stället på 10 procent per år. I Tyskland behöver man inte betala ränteskillnadsersättning förutsatt att lånet återbetalas i samband med en bostadsförsäljning och att det gått minst tio år sedan lånet togs. Om dessa förutsättningar inte uppfylls begränsas dock ränteskillnadsersättningen till att enbart motsvara självkostnaden, dvs. banken får inte göra ett vinstpålägg. I Frankrike finns en regel om att ränteskillnadsersättningen får motsvara högst tre procent av det kvarvarande lånebeloppet. I Danmark har man krav på att låntagaren måste förvarna minst två månader innan vid förtida inlösen och i Norge begränsas ränteskillnadsersättningen till högre belopp. Dessutom är reglerna symmetriska i Norge, vilket betyder att låntagaren har motsvarande rätt att få kompensation av banken ifall räntan stigit. Slutsatsen är att Sverige avviker från den internationella standarden på såväl nordisk som europeisk och global nivå.

Ur ett samhällsekonomiskt perspektiv skapar ränteskillnadsersättningen i dag en skev incitamentsstruktur, försämrad konkurrens och helt onödiga inlåsnings effekter. De som amorterar av sin skuld i förtid straffas genom en hög avgift och möter höga transaktionskostnader om de vill byta bostad eller bank. Bostadsmarknadens funktionsätt försämras eftersom artificiella barriärer för rörligheten försvårar ett effektivt utnyttjande av bostadsbeståndet. Trögrörligheten brukar adresseras som ett av de största problemen i dag på den svenska bostadsmarknaden. Vidare finns det även tungt vägande bevekelsegrunder för att förändra regelverket ur konkurrenshänseende, eftersom transaktionskostnader skapar inlåsnings effekter mellan aktörer och ökar risken för felprissättning. Slutligen utgör hinder för amortering risker för den finansiella stabiliteten, särskilt i ett land med en hög privat skuldsättning. En sund amorteringskultur borde därför uppmuntras av lagstiftaren och hinder för en sådan undanröjas.

En i sammanhanget viktig aspekt att ta hänsyn till är att en inskränkning av ränteskillnadsersättningen, allt annat lika, kommer att minska bankernas räntenetto och pressa marginalerna. I teorin blir det ett nollsummespel där banken kompenserar sig

själv genom en motsvarande räntehöjning och konsumenten ändå i slutändan får bära kostnaden. I praktiken kommer detta inte att ske eftersom det förutsätter att de traditionella bankerna aktivt vill minska sin egen kundbas. Bolånemarginalerna är höga redan i dag och en räntehöjning med hänvisning till ändrade regler om ränteskillnadsersättningen skulle sannolikt inte tas emot positivt av kunderna. Hos de traditionella bankerna accepterar kunderna redan i många fall en lägre inlåningsränta relativt vad man kan få hos nischbanker, varför en högre utlåningsränta skulle göra det svårare att behålla den befintliga kundbasen. Med en växande fintech-sektor och flera nya utmanare på marknaden ligger det således i bankernas intresse att erbjuda marknadsmässiga villkor.

Utgångspunkter för en utredning

Möjliggör ökad amorteringstakt

Likt andra länder bör det även i Sverige finnas möjlighet att öka amorteringstakten och amorteringsbeloppet, utan att behöva betala ränteskillnadsersättning.

Ökad transparens

Avgiften för ränteskillnadsersättning vid olika nivåer av låneskuld bör med tydlighet framgå i kronor och ören vid tecknande av bostadslån.

Generell rätt till byte av säkerhet vid flytt

Inför en generell rättighet för låntagaren att byta säkerhet vid en bostadsflytt, om den nya säkerhetens värde (bostaden) är i paritet med den gamla säkerheten som ställts som garanti för lånet.

Symmetrikrav

Låntagaren bör ha rätt till ersättning vid förtida återbetalning av lån om räntorna gått upp, på ett motsvarande sätt som banken har när räntorna gått ner. Premissen för denna åtgärd är att systemet för ränteskillnadsersättning som sådant finns kvar.

En nationell kontantstrategi

Sverige ligger i framkant inom digitala betalningsinnovationer och det är en utveckling som ska bejakas. Den utvecklingen får däremot inte ske på bekostnad av kontanterna.

Det finns idag cirka 60 miljarder kronor i kontanter i cirkulation, vilket är en rekordlåg nivå. Om kontantavvecklingen fortsätter i samma tempo kommer Sverige att bli ett helt kontantlöst land före 2030. Sverigedemokraterna ser framförallt tre problem med utvecklingen mot ett kontantlöst samhälle:

1. Svenskarna har inte tillfrågats om de vill avveckla kontanterna.
2. Stora samhällsgrupper vill och behöver använda kontanter i sin vardag, exempelvis äldre pensionärer samt människor med funktionsvariationer.

3. Kontantfrågan är viktig ur beredskapssynpunkt. I mars 2022 efter invasionen av Ukraina ökade kontantuttagen med 30 %, vilket är en tydlig signal till politikerna om att folket vill ha kontanter kvar. Dessutom uppmanar Myndigheten för samhällsskydd och beredskap landets invånare att, i händelse av kris, förvara kontanter i hemmet.

Enligt riksbankslagen är kontanter ett lagligt betalningsmedel men det råder samtidigt civilrättslig avtalsfrihet. Vi menar dock att det bör utredas om det vid livsnödvändig konsumtion skall finnas en tvingande lagstiftning att acceptera kontanter. Liknande lagstiftning finns redan i Norge och Danmark, vilket talar för att det borde vara möjligt även i Sverige.

Hur en kontantplikt ska utformas i detalj behöver utredas men det går att tänka sig följande:

- Kontantplikten gäller för livsnödvändig konsumtion såsom livsmedelsaffärer, apotek och bensinstationer.
- Omsättningskrav sätts för livsmedelsaffärer, i syfte att undanta småföretag från kontantplikten.
- Vissa områden och tider undantas från kontantplikten för att hantera säkerhetsriskerna. Den myndighet som regeringen utser får i uppdrag att avgöra vilka områden och tider som ska undantas från kontantplikt.
- Beloppsgränser införs för kontantbetalningar.

Oscar Sjöstedt (SD)

Dennis Dioukarev (SD)

Charlotte Quensel (SD)

David Perez (SD)

Mattias Eriksson Falk (SD)